

צ'טניקים

(Chetniks; סרבית: Cetnik; נגזר מצ'טה – 'מחלקת לוחמים'). צ' היה כינוי של יחידות גרילה של סרבים שלחמו בתורכים ובמלחמת-העולם הראשונה – בצבאות אוסטריה-הונגריה וגרמניה. מ-1941 היה השם צ' כינוי לקבוצות חמושות של סרבים שפעלו ביוגוסלביה בשנות כיבושה. שני דברים היו משותפים לכל הקבוצות הללו:

א. תמיכה בבית-המלוכה היוגוסלובי ורצון להשיבו לשלטון בתום המלחמה;

ב. מאבק חסר פשרות עם צבא הפרטיזנים שבהנהגת יוסיפ ברוז טיטו.

יחידות הצ' הראשונות קמו זמן קצר אחרי כניעת צבא יוגוסלוביה באפריל 1941. היוזמה להתארגנות יצאה מקצין המטכ"ל היוגוסלבי, אלוף-משנה דרז'ה מיכאילוביץ'. הוא קיבץ חיילים יוגוסלובים שנמלטו מפני הגרמנים והחל לארגנם בהרי פרושקה גורה (Fruška Gora) שבמרכז סרביה.

אותה עת קמו ב'מדינה הקרואטית העצמאית' קבוצות להגנה עצמית מקרב בני המיעוט הסרבי נוכח הגנוסיד שערכו האוסטשה בסרבים. הקשר בין קבוצות הצ' השונות שקמו במרוצת הזמן היה רופף ביותר. הממשלה הגולה של יוגוסלוביה ניסתה להטיל מרותה על תומכיה שביוגוסלוביה, ואף מינתה את מיכאילוביץ' ל'מפקד הצבא במולדת', ואולם, היא לא הצליחה בנסיונה. בארבע שנות הכיבוש פעלו קבוצות הצ' הרבות כל אחת על-פי שיקול-דעתו של מפקדה, ועל-פי נסיבות המקום והאיזור.

אנשי הקבוצה של מיכאילוביץ' בסרביה השתתפו במרידה בגרמנים ביולי-אוגוסט 1941, ואף שיתפו פעולה עם הפרטיזנים של טיטו. הגרמנים דיכאו את המרד באכזריות נוראה, מלווה הרג והרס רב. הצ' הפיקו מכך שלושה לקחים:

א. אין טעם במאבק חמוש, חסר סיכוי, עם הגרמנים, לפי שהוא מסכן את עצם קיומו

של העם הסרבי;

ב. הדרך שיש ללכת בה היא: לצבור כוח ולהתארגן, עד שתבוא שעת הכושר אחרי

שבעלות-הברית יפלו לבלקנים;

ג. הפרטיזנים הפרו-קומוניסטים הם האויב המסוכן, והמאבק עמם הוא שיכריע את

עמיד יוגוסלוביה אחרי הניצחון על גרמניה.

המסקנות הללו גרמו שתחריף המחלוקת בין הפרטיזנים לצ', ופרצה מלחמת-אזרחים ביניהם. במלחמת-האזרחים השתתפו עוד כוחות וכנופיות למיניהם. מסוף 1941 פסק מאבק הצ' עם הכובשים לחלוטין, והתגלגל בהדרגה לשיתוף-פעולה עם האיטלקים והגרמנים נגד אנשי טיטו.

שיתוף-פעולה החל באזורי הכיבוש של האיטלקים (ליקה, בוסניה, מונטנגרו), שבהם כוון תחילה נגד מסע האוסטשה להשמדת הסרבים. בתמורה לעזרת האיטלקים היו הצ' נכונים

לסייע במלחמת האיטלקים נגד הפרטיזנים. בסרביה שיתפו מיכאילוביץ' ואנשיו פעולה עם מימשל הקוויסלינגים של הגנרל מילן נדיץ', ואחר-כך שיתפו פעולה גם עם הגרמנים. תחילה סברו בעלות-הברית המערביות שהצ' הם עמוד-השדרה של תנועת ההתנגדות לכובשים ביוגוסלוויה, וכך נודע שמם במערב. אט אט הסתננו ידיעות מיוגוסלוויה שהעבירו צנחנים בריטים שהצטרפו ללוחמים, ומהן התברר שמדיניות הצ' היא שלא ללחום בגרמנים ובבעלי-בריתם אלא בפרטיזנים שבהנהגת טיטו. מהמחצית השנייה של 1942 חל שינוי ביחסן של בעלות-הברית לצ'. מדיניותו של מיכאילוביץ', שהביאה לידי שיתוף-פעולה עם הגרמנים, גרמה שהמערב הפסיק לתמוך בו, והחל תומך בפרטיזנים שלחמו בגרמנים. מסוף 1943 היה קרע מוחלט בין המערב לצ', והצ' היו למשתפי-פעולה ולחלק מהכוחות שלחמו בפרטיזנים. משקרבה המלחמה לקיצה רבו העריקות משורות הצ'. אחרי כיבוש סרביה בידי הפרטיזנים והצבא האדום הפכו הצ' לנרדפים. זמן קצר אחרי תום המלחמה נלכדו מיכאילוביץ' ואנשיו, הועמדו למשפט בפני בית-דין ממלכתי, ורובם הוצאו להורג. תחילה היו יהודים בשורות הצ'. ואולם, משהתברר שהצ' נמנעים מלהילחם בכובשים ובמשתפי-הפעולה, עברו היהודים לשורות הפרטיזנים. ככל שגבר שיתוף-הפעולה של הצ' עם הגרמנים, כן הורע יחסם ליהודים שבאזורי שליטתם. הצ' זיהו את היהודים עם הקומוניסטים שנואי נפשם, ובמקרים רבים רצחו יהודים או הסגירום לגרמנים.